

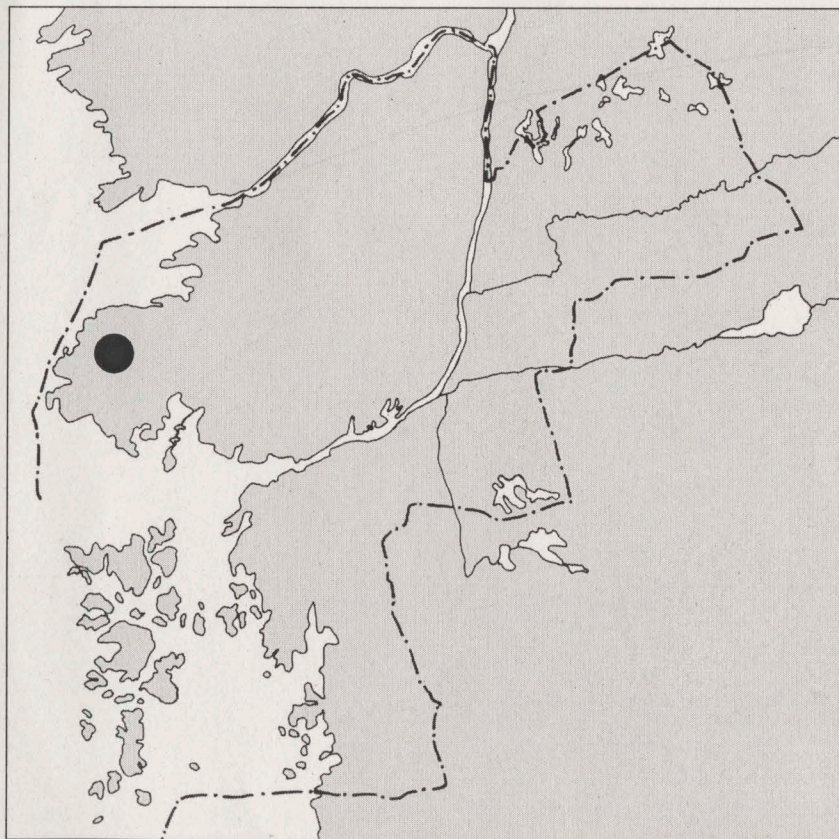
Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 2002:2

Rapport

över arkeologiska förundersökningar och
antikvarisk kontroll
i Göteborgs kommun 1997, 2001 och 2002

Torslanda nr 178
boplats

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

Ark. Ark. Gbg. Kom. Göteborgs Arkivkommission

GÖTEBORGS STADSMUSEI
BIBLIOTEK

RAPPORT ÖVER ARKEOLOGISKA FÖRUNDESRÖKNINGAR OCH ANTIKVARISK KONTROLL. BOPLATS TO 178

SAMMANFATTNING

Med anledning av nybyggnation och anläggandet av VA-ledning utfördes år 1997, 2001 och 2002 tre förundersökningar samt en antikvarisk kontroll på boplatsten To 178. I denna rapport beskrivs samtliga undersökningar.

En stor mängd flintavslag påträffades samt en del redskap. Även keramik återfanns inom eller i anslutning till fornlämningsområdet. Fynden styrker den tidigare kända dateringen av boplatsten till mesolitikum och neolitikum men kan även ha nyttjats senare.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut nr: 220-5721-97, 220-5721-97, 220-2464-2001, 431-22341-2002

Uppdragsgivare: Göteborgs va-verk, Simon och Johanna Hjort, Anders Larsson och Camilla Wallström

Läge: Gabriels Lyckavägen, Tumlehed 2:246, Tumlehed 2:247

Ekonomisk karta: 7B 1b

Koordinater i rikets nät: X 6407,8/ Y 1258,0

Grävningssorsak: Nybyggnation av enfamiljshus samt anläggande av VA-ledning

Grävningstinstitution: Göteborgs Stadsmuseum

Fältarbete: 1997-10-07, 2001-01-13, 2001-04-24, 2002-05-13 – 2002-05-14

Undersökt yta: 3500 m²

Antal arkeologtimmar i fält: 97

Antal grovarbetstimmar i fält:

Antal maskintimmar: 7

Platsledare: Johan Wigforss, Ulf Ragnesten, , Mats Sandin

Övriga deltagare i fält: Marita Larsson, Johannes Nieminen, Else-Britt Filipsson

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Fornlämningen To 178 utgörs av ett ca 230 x 80 m stort boplatsoområde från stenåldern med dateringar från både mesolitikum och neolitikum. Fornlämningen kan fortsätta utanför på kartan markerat område. Boplatsoområdet ligger i en lövskogsbevuxen nordvästsluttande dalgång belägen på den södra sidan av Tumledalen. Igenom boplatstdalgången rinner en bäck åt nordväst. Sydväst om bäcken i fornlämningsområdet återfinns en långsmal sluttning på högre nivå än vägen som kan hysa flera lämpliga boplatstlägen. Eventuellt går boplatsten ihop med den åt sydöst belägna To 196.

UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING

Det aktuella förundersökningsområdet fastigheten Tumlehed 2:247 består av en terrass som sluttar nedåt i en N - S riktning. I norr avgränsas området av ett bergsparti som avslutas i en

brant klippvägg. I väster begränsas ytan av en förlängning av samma bergsplatå. I SÖ fortsätter terrassen in på två intilliggande fastigheter. Fastigheten är bevuxen med större tallar och enstaka ekar.

Fastigheten Tumlehed 2:246 är till vissa delar bergig med berghällar utan eller med tunt vegetationsskick. Den kuperade fastigheten varierar i höjd mellan 14 och 26 meter över havet. Vid fastighetens högsta punkt i norra delen erhålls utsikt mot Tumledalen och hällmålningen (To 216). I syd-västra delen av tomten på en yta av ca 10 x 20 m fanns en gammal åker eller ett trädgårdsland. Detta terrängparti sluttade mindre och var planare och inte så kuperade som övriga tomten. I tomtens södra del ned mot vägen låg en jordvall uppkastad från dikesrensning eller dylikt. Några få låga tallar återfanns på tomten samt enstaka buskage. Ungefär halva tomten utgjordes av en gräs- och ljungtäckt vegetationsyta

Vägen går längst med bäcken i östvästlig riktning. Längst i väst är en vändplats där vägen fortsätter som en gångväg. Vägen är ca 3 m bred och grusbelagd.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

På Torslanda halvöns norra del återfinns en dalgång som sträcker sig från stranden mitt för Björkö och öster ut. Dalen kringkårs av branta bergssluttningar. Denna dal bestod under forntid av ett smalt sund som i öster var förbunden med fornfjorden Fågelvikssänkan och i söder med den forna fjorden i dalen öster om Torslanda kyrka. På terrasser och grusavsatser kring dalen återfinns ett stort antal boplatser. Boplatserna har visat sig representera en variation av tidsåldrar men med en tyngdpunkt på mesolitisk tid.

Området vid Tumlehed, d v s västra delen av Tumledalen är den trakt i Göteborg som är rikast på stenåldersboplatser. Boplatserna härrör i första hand från den äldre stenålderns fångstkulturer. Här finns också hällmålningen, en unik fornlämning för Göteborg. Den västra delen av Tumledalen klassas även som riksintresse för kulturminnesvården.

Tumledalen har varit känd i fornlämnings- sammanhang sedan 1900-talets början då Georg Sarauw och Johan Alin genomförde en inventering av fornminnen i Götaälvsområdet. Tumledalens gynnsamma förutsättning under äldre tid efterlämnar många boplatser med rikliga fynd vilket ådrog sig uppmärksamhet redan vid förra seklets första del. En av de boplatser i Tumledalen är Gabrielslycka nordöst om hällmålningen som visar ett föremålsmaterial som är ett av Stadsmuseets mest omfattande gällande redskap från äldre stenåldern. Föremålen från Gabrielslycka är enbart plockade i markytan, det har följaktligen inte skett någon utgrävning på platsen.

To 178 är en av de många boplatser i Tumledalen som vittnar om platsens popularitet under förhistorien.

Vägen Gabriels lycka återfinns delvis på den ekonomiska kartan från 1934 (år 1987 ger man vägen namnet Gabriel Lyckas väg) den går då fram till fastighet Tumledalen 2:56.

Ekonomiska kartan från 1934 uppvisar ingen åker eller större odling av marken inom fornlämningsområdet To 178. Endast en trädgård till fastigheten återfinns på kartan.

1952 skänktes ett flertal redskap plockade inom boplatsen To 178 till Göteborgs Arkeologiska museum.

Följande fynd har tidigare insamlats på boplatsen To 178 (inv nr GAM):

Skivskrapa, 7 st (80287, 80297, 80299, 80305, 80295, 80307)

Avslag med tillslagning, 8 st (80288, 80289, 80311, 80315)

Spånskrapa, 2 st (80295, 80296)

Kniv, 3 st (80295, 80300, 80303)

Tjocknackig slipad yxa fragment (80301)

Lihultyxa (80290)

Spån, 19 st (80291, 80313)

Trindyxa, 2 st (80292, 80294)

Avslag (80293)

Kärnyxa, 2 st (80302, 80304)

Spån med inhak (80309)

Spets fragment (80310)

Kärna, 5 st (80312)

Borr (80314)

Riksantikvarieämbetet gjorde en inventering av To 178 år 1973. Det konstaterades att fornlämningen kan fortsätta utanför markerat område på kartan. Flinta samt keramik plockades längs med bäcken samt vid ett trädgårdsland. Följande fynd togs tillvara från inventeringen:

Kärna (49261:3)

Keramik (49261:4)

Flinta (49261:1, 49261:2)

MÅLSÄTTNING

Förundersökningarna syftade främst till att utreda fornlämningens begränsning på de aktuella fastigheterna, samt även att kontrollera i vilken mån fasta anläggningar kunde finnas bevarade på platsen. Vidare var målsättningen att tids- och funktionsbestämma fornlämningen.

UNDERSÖKNINGSMETOD

Förundersökning VA-ledning

Vägen avplanades maskinellt ca 48 meter. Tre provgropar grävdes för hand (se fig. 3) samt besiktning utfördes vid tre olika tillfällen. Provgroparna var 150 x 60 cm med varierat djup.

Förundersökning Tumlehed 2:246

Tio provgropar grävdes för hand (se fig. 3). Grävmassorna hackades igenom. Provgroparna var 0,5 x 0,5 m med varierat djup.

Antikvarisk kontroll Tumlehed 2:246

Med grävmaskin banades schakt och ytor av. En hel del grävning för hand med grävsvle förekom. Dumphögarna genomsöktes.

Förundersökning Tumlehed 2:247

Med maskin grävdes åtta sökschakt samt fem meterrutor som grävdes för hand. Meterrutorna grävdes ned till 30 cm. (Fig. 3)

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Ett c-14 prov togs i en anläggning på fastighet 2:247. Analysresultatet tillföres denna rapports arkivexemplar.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Förundersökning för Va-ledning

Jorden som avplanades var blandad humus och vägfylle. Fyllet bestod av makadam med inslag av tegel, porslin och annat recent material, det gick inte att se kulturlagret i det omblandade fyllet. I de provgropar som grävdes framkom vägfylle i 30-40 cm därunder återfanns lera 30-70 cm. Provgroparna var tomma på fynd. Vid besiktningen iakttogs inga fynd, dock sågs samma omrörda lager.

Förundersökning för fastighet 2:246

På denna fastighet grävdes 10 st provgropar år 2001. Provgrop 1-3 och provgrop 8-9 visar 30-35 cm tjockt humuslager under vilket det fanns ett kulturlager som var mörkt och stenigt. I provgrop 1 återfanns i kulturlagret en övrig kärna och ett fragment av en slipad yxa påträffades i humuslagret i provgrop 3. I provgroparna 4, 6 och 10 påträffades sand under vegetationsskiktet. Sandaren varierade i tjocklek från 5 cm skikt i provgrop 6 till ca 30 cm i provgrop 6 och 10. En plattformskärna c fanns i provgrop 6 i det sandiga lagret. Under sanden i provgroparna skiftar lagren från lera i provgrop 4 till sten och grus i provgrop 6 och mo i provgrop 10. I provgrop 5 återfinns under vegetationsskiktet enbart mjåla. Provgrop 7 uppvisar under 10 cm humusskikt berg, sten och grus.

Antikvarisk kontroll för fastighet 2:246

Vid tillfället för den antikvariska kontrollen regnade det och fastigheten var regnbemängd vilket försvårade kontrollen något då gropar genast vattenfylldes.

I stort sett banades hela fastigheten av samt en djupgrävning förekom vid bergsklacken i nordväst. Inga anläggningar kunde iakttas vid avbaningen. Inte heller vid djupgrävningen kunde anläggningar, sot, och kol observeras. Dumpmassorna från avbaningen grävdes igenom för hand. Parallellt med vägen avbanades gräsöverbuxna jordmassor, pålagda sedan tidigare, varpå ytterligare en djupare avbaning gjordes. Efter maskinavbaning av den södra delen av tomten grävdes ca 3 x 10 m för hand med grävslev. Fynden som bestod av flintkärnor samt övriga redskap påträffades på ca 15- 20 cm djup i grusblandad humus med inslag av småsten.

Förundersökning för fastighet 2:247

I samtliga sökschakt och meterrutor bestod lagerföljden av ca 10 cm förna som överlagrade ett ca 20 cm tjockt gulgrått moigt sandlager som i sin tur övergick i ett skikt med sandig mjåla. Schakten hade enstaka skörbränd sten. I schakt 8 hittades en anläggning i form av en nedgrävning med mycket bränd lera i fyllningen. Nästan 200 gram keramik samt 279 gram bränd lera hittades. Två delar av en förmodad brynsten i bergart återfanns. De fynd som påträffades kom nästan uteslutande i det mellanliggande lagret.

FYNDBESKRIVNING

Vid förundersökningarna och den antikvariska kontrollen av boplatserna tillvaratogs en del fynd som övervägande utgjordes av flinta och keramik. Flintan bestod mest av avslag och övrig flinta, dock fanns det en del redskap.

Sammanlagt tillvaratogs 335 avslag utan bearbetning samt ca 3 kilo övrig obearbetad flinta, vilken kasserades efter sortering. Förutom massmaterialet tillvaratogs en del redskap i flinta. Bland dessa kan nämnas en avslagsskrapa A, avslag med retusch från fastighet 2:247. Andra redskap som återfanns på fastighet 2:246 var avslag med tillslagningskanter, ett förarbete till en spånspilspets troligen av typ Becker C, ett avslag med flathuggning samt ett avslag från en slipad yxa. Sammantaget återfanns fyra plattformskärnor C jämte tre plattformskärnor F och tre övriga kärnor. Redskapen och flintavslagen hade inte påverkats av svallning eller vitpatinering. Detta indikerar att materialet inte berörts av överlagring genom den postglaciala transgressionen.

Två bitar av en brynsten i bergart återfanns i schakt 3 och 4 på fastighet Tumlehed 2:247.

Keramiken var orange och grå till färgen och hade mellan ca 3-8 mm tjocka kärnväggar. Magringskornen i keramiken var endast millimeterstora och troligen av krossad kvarts. En mynningsbit återfanns från fastighet Tumlehed 2:247. Den brända leran var orange och bestod av klumpar ca 7-20 mm.

Flintan har sorterats enl. "Sorteringsschema för flinta" (Andersson, S. m.fl.) Särtryck ur Fyndrapporter 1978.

TOLKNING OCH DATERING

Alin skriver i boken Götaälvsområdets fornminnen att boplatserna i Tumledalen representerar olika skeden av stenåldern från mesolitisk tid till senneolitikum. Arkeologiska undersökningar och insamlingar har visat att Tumledalen med kringområden har en rik fornlämningsmiljö med ett brett spektra av tids tolkningar allt ifrån mesolitikum och kanske i Tumledalens utkanter även lämningar från järnåldern.

De fynd som tidigare är funna på boplatserna To 178 och skänkta till museet består av ett blandat material som tidsmässigt kan placeras i mesolitikum (kärnyxa, lihultyxa och trindyxa) såväl som i neolitikum (tjocknackig slipad yxfragment, keramik) och kanske senare i tid (avslag med flathuggning)

När det gäller keramiken bestod den uteslutande av mindre fragmenterade bitar som kan tillskrivas allt från sen neolitikum till yngre bronsålder. Detta gör att keramiken inte kan ges en åldersbestämning. Anläggningen på fastighet Tumledalen 2:247 i schakt 8 kan möjligen tolkas som resterna efter någon form av ugn, där den brända leran tillhör en och samma konstruktion som dock inte kan tidshänvisas.

I flintmaterialet återfinns några tidsindikerande redskap. Ett avslag från en slipad yxa hittades vilket placerar den i neolitikum då tekniken med slipning av flintyxor förekommer först i neolitisk tid. Ett förarbete till en spånspilspets Beckers typ C framkom vid den antikvariska kontrollen. Spånspilspetsar Beckers typ C brukar hänföras till gropkeramisk tid, mellan-neolitikum. Avslag med flathuggning kan placeras tidsmässigt till slutet av neolitikum eller till och med klassificeras i tidig bronsålder.

Brynstenar är en artefakt som är svårplacerad i tid då den på sina håll används än i dag. Brynsten kan förknippad med skärpning av järnföremål såsom skärar och liar.

Sammanfattningsvis är tolkningen av undersökningsresultaten, att fynden kan tillskrivas det redan kända boplatssområdet To 178. Det innebär att förundersöknings och antikvariska kontrollområdet kan betraktas som en del i en större boplat/aktivitetsyta. Föremålen pekar på att boplaten har utnyttjats under olika tidsperioder, dels under mesolitikum dels under neolitikum. Boplaten kan dessutom ha använts därefter. Huruvida det förekommit någon kontinuitet i nyttjande av platsen har förundersökningarna och antikvariska kontrollen inte givet svar på.

Den arkeologiska bedömningen som gjorts utifrån de redovisade resultaten är att den del av forn lämningen To 178 som ligger på fastigheterna Tumlehed 2:246 samt 2:247 kan anses färdigundersökta och borttagna. Gabriel Lyckas väg betraktas som kraftigt störd med påfört material vilket utgjort ett hinder i undersökningen, dock bedöms vägvägsnittet där ledningen lades ned som färdigundersökt.

Fornlämningsområdet utanför de undersökta partierna är i hög grad intressant och vidare byggnation i området kräver arkeologisk undersökning.

LITTERATUR

Andersson, S. Sorteringsschema för flinta. Fyndrapporter 1978.

Fångstfolk för 8000 år sedan – om en grupp stenåldersboplatser i Göteborg. 1988. Arkeologi i Västsverige 3. Göteborgs arkeologiska museum.

Sarauw, G. Alin, J. Götaälvsområdets fornminnen 1923.

Fig 1. Ekonomiska kartan skala 1:20 000

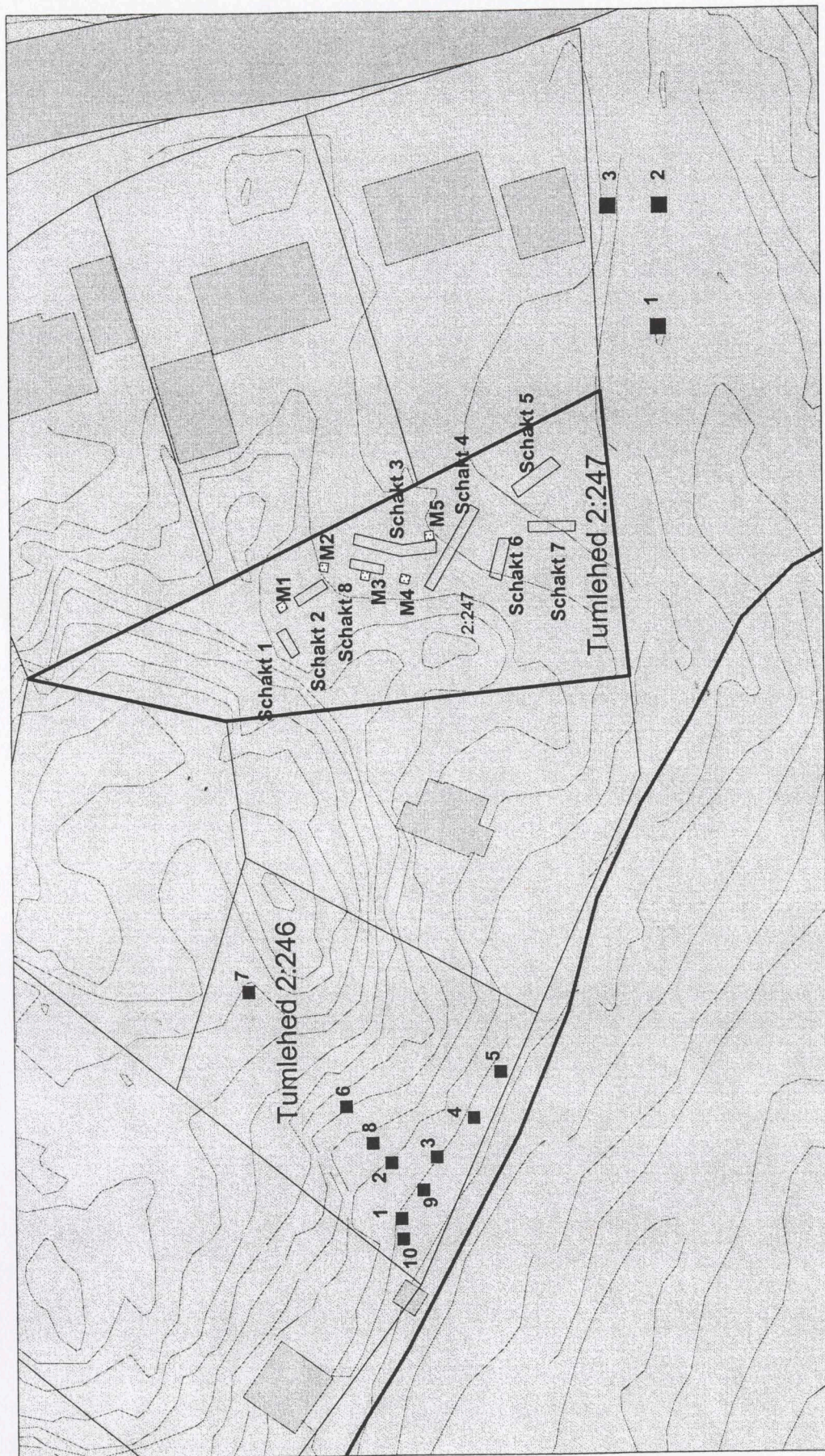

Fig. 3. Provgropar och schakt från de olika undersökningarna vid To 178. Skala 1:7000.

Fyndtabell allt material. Tumlehed 2:246. Förundersökning.

GSMA

010004 :	Grävningseenhet	Sakord	st	gr	Material
01	Provgrop 1	Övrig kärna	1	66	Flinta
02	Provgrop 1	Avslag	23	346	Flinta
03	Provgrop 2	Avslag	8	72	Flinta
04	Provgrop 3	Avslag av slipad yxa/mej	1	6	Flinta
05	Provgrop 3	Avslag	4	17	Flinta
06	Provgrop 6	Plattformskärna C	1	47	Flinta
07	Provgrop 8	Avslag	3	19	Flinta
08	Provgrop 9	Avslag	4	80	Flinta
09	Provgrop 10	Avslag med tillslagings	1	58	Flinta
10	Provgrop 10	Avslag	20	163	Flinta

Fyndtabell allt material. Tumlehed 2:246. Antikv. kontr.

GSMA 010012	Fyndnr	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
001	1	Plattformsjärna C, frag	1	19	Flinta	
002	1	Avslag	8	37	Flinta	
003	2	Övrigt redskap	1	7	Flinta	förarbete till spånspilspets
004	2	Övrigt redskap	1	9	Flinta	avslag med flathugning.
005	2	Avslag	120	820	Flinta	två brända
006	3	Övrig järna	1	132	Flinta	
007	3	Avslag	3	7	Flinta	
008	4	Avslag	13	168	Flinta	
009	5	Övrig järna	1	85	Flinta	
010	5	Avslag	18	89	Flinta	

Fyndtabell allt material. Tumlehed 2:247. Förundersökning.

GSMA

020013: Grävningseenhet		Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
01	S1	Avslag	12	204	Flinta	
02	S1	Keramik	1	3	Keramik	
03	S2	Avslag	3	57	Flinta	
04	S2	Keramik	20	38	Keramik	Mindre bitar, ca 1-2cm.
05	S3	Avslag	21	103	Flinta	
06	S3	Avslagsskrapa A	1	25	Flinta	
07	S3	Plattformsjärna F	1	65	Flinta	
08	S3	Del av brynsten?	1	59	Bergart	
09	S3	Keramik	13	35	Keramik	Mindre bitar ca 1-2cm,
10	S4	Avslag	6	30	Flinta	
11	S4	Plattformsjärna C	1	47	Flinta	
12	S4	Del av brynsten	1	160	Bergart	
13	S4	Keramik	11	20	Keramik	Mindre bitar ca 1cm, S
14	S4	Keramik, mynning	1	3	Keramik	Myningsbit, svart gods
15	S5	Avslag	3	106	Flinta	
16	S5	Plattformsjärna F	1	50	Flinta	
17	S5	Avslag med retusch	1	2	Flinta	
18	S6	Avslag	3	13	Flinta	
19	S7	Avslag	2	6	Flinta	
20	S7	Övrig kärna	1	28	Flinta	
21	S8	Avslag	33	244	Flinta	
22	S8	Plattformsjärna C	1	115	Flinta	
23	S8	Plattformsjärna F	1	52	Flinta	
24	S8	Keramik	16	48	Keramik	Mindre bitar 1-2cm, två
25	M1	Avslag	2	10	Flinta	
26	M1	Keramik	2	5	Keramik	Fragmenterad
27	M2	Avslag	3	8	Flinta	
28	M2	Keramik	3	2	Keramik	Fragmenterad
29	M2	Keramik, glättad	1	1	Keramik	Mindre spjälkad bit ca
30	M3	Avslag	6	154	Flinta	
31	M3	Keramik	10	36	Keramik	Mindre bitar ca 2 cm, b

GSMA**020013: Grävningseenhet**

		Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
32	M4	Avslag	6	53	Flinta	
33	M4	Keramik	2	2	Keramik	Fragmenterad
34	M5	Avslag	5	11	Flinta	
35	A1	Avslag	6	84	Flinta	
36	A1	Bränd lera	105	279	Lera	Mindre bitar som förmo
37	A1	Keramik	2	2	Keramik	Fragmenterad

Sammanfattningstabell

Sakord	st	gr	Material
Avslag	335	2901	Flinta
Avslag med retusch	1	2	Flinta
Avslag med tillslagningskant	1	58	Flinta
Avslagskrapa A	1	25	Flinta
Bränd lera	105	279	Lera
Del av brynsten	1	160	Bergart
Del av brynsten?	1	59	Bergart
Keramik	80	191	Keramik
Keramik, glättad	1	1	Keramik
Keramik, mynning	1	3	Keramik
Plattformsjärna C	4	228	Flinta
Plattformsjärna F	3	167	Flinta
Slipad yxa/Mejsel fragm	1	6	Flinta
Övrig järna	4	311	Flinta
Övrigt redskap	2	16	Flinta

Göteborgs Stadsmuseum

Arkeologiska undersökningar i Göteborgs kommun – rapport

Författare: Else-Britt Filipsson

Redaktion: Ulf Ragnesten
Johannes Nieminen

Adress och telefon:

Göteborgs Stadsmuseum, enheten för natur- och kulturmiljövård

Norra Hamngatan 12, 411 14 GÖTEBORG

tel. 031-61 25 82, 61 29 60

fax: 031-774 03 58

E-mail: ragnesten@gbg.stadsmuseum.se och m.larsson@gbg.stadsmuseum.se

hemsida: www.gbg.stadsmuseum.se

Göteborg i januari 2002